

androsentrisimmäksi kieleksi”. Tätä kuvastaa se, kuinka esimerkiksi ammattinimikkeissä miestä tarkoittava sana on neutraali tapa ilmaista ammatti, kun taas ammattinimikkeen naispuolista henkilöä tarkoittavalla muodolla on väheksyvä ja ivallinen väri. Naiset käyttävätkin ammattiaan ilmaisessaan itsestään mieluummin miestä tarkoittavaa ammattinimikettä, vaikka poikkeuksia on. Agnieszka Mrozikin esitelmä käsittelee politiikkaa ja Puolassa toimivaa Naisten puoluetta. Puolueen perustaja Manuela Gretkowska aloitti uransa kirjailijana ja julkaisi 1990-luvulla hyvin postmoderneja, perinteiset sukupuoliroolit kyseenalaistavia kaunokirjallisia teoksia. Ryhdyttyään politiikkaan hänen tyyliinsä on muuttunut kuitenkin konventionaalisemmaksi. Hän korostaa puolalaisuuteen liittyviä pehmeitä, naisellisia arvoja, puolalaista äitiyttä (*Matka Polka*) ja perinteitä. Mrozikin mukaan tämä voi johtua siitä, että puolueen ei haluta pelästyttävän ketään pois liian radikaaleilla mielipiteillä, vaan pyritään saamaan mukaan mahdollisimman paljon naisia. Kysymys kuuluukin, mikä puolalaisten naisten elämässä muuttuisi Naisten puolueen päästyä valtaan, kun esimerkiksi sellainen kipeä aihe kuin abortti ei kuulu sen agendaan. Puolalaisen feministisen nykyproosan dilemmoja ja tulevaisuudennäkymiä käsitelleessä esitelmässään Katarzyna Czezcot totesi puolestaan, että feministikirjailijat eivät ole kiinnostuneita kertomaan naisten kokemuksista vaan haluavat purkaa perinteiset kerrontatyyliä ja valmiit muotit ja luoda tilaa feministiselle naissubjektivedelle.

Viimeisessä sessiossa käsiteltiin puolalaista sosialistisen realismin kuvataidetta (Ewa Toniak) sekä nykyelokuvaa (Ewa Mazierska). Seminaarin päätti pyöreän pöydän keskustelu, jota johtanut Katarzyna Zechenter pyysi osal-

listujia pohtimaan miltä puolalainen feminisismi ja sukupuoleen liittyvä tutkimus näyttää kymmenen vuoden kuluttua. Vastaukset vaihtelivat laidasta laitaan: osa oli sitä mieltä, että asiat eivät ole menossa parempaan suuntaan, vaan jo nyt on havaittavissa kahtiajako ”läntiseen” teoriaan ja puolalaiseen ”materiaaliin”, jolloin ongelmana on se, että puolalaista kulttuuria ja yhteiskuntaa mitataan läntisin mittarein. Toisen näkemyksen mukaan puolalaiset nuoret opiskelijat ovat hyvin kiinnostuneita kirjallisuudesta sekä sukupuoleen ja seksuaalisuuteen liittyvistä kysymyksistä. Ehkäpä nuoremmat sukupolvet näke-

vät asiat valoisampina, ja joka tapauksessa seminaarin kuluessa tulevaisuuden tutkimukselle annettiin monia uusia avauksia ja tehtäviä. Myönteistä oli myös se, että Suomi ja suomalainen tutkimus oli läsnä seminaarissa: Tampereen yliopiston tutkija Kirsi Kurkijärvi esitteli seminaarissa suomalaisen puolalaista ja venäläistä naiskirjallisuutta käsittelevän tutkimusprojektin, johon allekirjoittanutkin kuuluu.

Oheistietoa *Poland under Feminist Eyes* -seminaarista, muun muassa esitelmien abstraktit ja osa esitelmistä, on saatavilla projektin kotisivuilta: www.womenswriting.fi.

Tiedettä ja taidetta Jekaterinburgissa

Uralin valtionyliopiston taidehistorian laitos järjesti 16.–19.10.2008 kansainvälisen konferenssin, jonka otsikko huo-kui kunnianhimoa: *In Transition: Cultural Identities in the Age of Transnational and Transcultural Flux*. Tämä Jekaterinburgin taide-museon nykytaiteen osaston sekä kyproslaisen taiteen ja kulttuurin keskuksen *Neme:n* yhteistyöllä syntyneen konferenssin idea on lähtöisin Limassokselta, jossa järjestettiin vuonna 2006 kansainvälinen taidenäyttely ja luentosarja *In Transition Cyprus*. Vuoden 2008 konferenssia sponsoroivat muun muassa Jekaterinburgin kaupunki sekä Kyproksen kulttuuriministeriö. Mistään ihan arkipäiväisestä tapahtumasta ei ollut kyse, sillä konferenssi tuntui kiinnostavan paikallista mediaa. Konferenssia mainostettiin myös kaupungin keskustan pääkatujen ylle vedetyillä mainosjulisteilla, tosin nämä mainokset liittyivät ennen kaikkea konferenssin yhteyteen järjestettyyn kansainväliseen taidenäyttelyyn *In Transition Russia 2008*. Näyttelyn avajaiset olivat vaikuttava tapahtuma pu-

huttelevine multimediatöineen ja webinstallaatioineen. Myös näyttelytila, Jekaterinburgin modernin taiteen museo, oli tapahtumamiljöönä kiehtova. Viereisissä näyttelyhuoneissa oli Venäjän varhaisen avantgarden, muun muassa Olga Rozanovan keskeisiä töitä. Taidenäyttelyn tavoitteena oli esitellä eri kulttuurisista taustoista kotoisin olevien taitelijoiden teoksia, joissa he työstivät kokemuksiaan kulttuuristen identiteettien globaaleista muutoksista. Monet näyttelyn taiteilijoista esitelmöivät teoksistaan konferenssissa aihetta käsittelevien tieteellisten esitelmien rinnalla.

Tällainen asetelma on kiehtova, mutta toteutunutta kokonaisuutta voisi luonnehtia sanoilla *in transition*. Tieteen ja taiteen vuoropuhelu jäi konferenssissa selkeimmin siirtymän ja muutoksen tilaan ilman syvällisempää keskinäistä yhteyttä. Ainakin osasyys tähän kohtaamattomuuteen oli konferenssijärjestäjien kokemattomuudessa, höystettynä riippumattomalla neuvostohenkistä me ja muut -asetelmaa. Kansainvälisyyden ja kansallisen ylirajaisuuden

korostamisesta huolimatta esimerkiksi konferenssirekisteröinti oli jaettu ”meihin” ja ”muihin”. Mikäli sitten eksyi venäjää puhuvana venäjänkielisten osastoon, oli sekaannus valmis, koska nimi oli merkattu ainoastaan ulkomaalaisten osastoon. Toisin sanoen ulkomaalaisia ikään kuin yritettiin varjella kaikin tavoin astumasta ”venäläiseen käytäntöön”. Yhtäältä niin mieltä lämmittävä vieraanvaraisuus aiheutti toisaalta myös kiusaannuttavia piirteitä. Esimerkiksi konferenssin kesittämistilaisuuksissa huomasi, että me ”muut” olimme selkeästi etuoikeutettuja venäläisiin konferenssivieraisiin verrattuna.

Konferenssin tieteellisten esitelmien kirjo oli huomattava niin aiheiltaan, laadultaan kuin järjestykseltään. Ohjelma oli alituissa muutoksessa ja moni ohjelmaan kirjattu esitelmä jäi pitämättä. Käännöksissä ja simultaanitulkauksissa venäjän ja englannin välillä oli jatkuvia kömmähdyksiä, mutta tämä on ymmärrettävää järjestelyjen kokemattomuuteen kuuluvaa kitkaa. Tästä kitkasta mainittakoon pieni, mutta uskottavuutta kiusallisesti nakertava yksityiskohta: konferenssin kaksikielisen ohjelman venäjänkieliseen osioon osallistujia oli merkitty 71, kun taas englanninkielisessä osiossa osallistujien lukumäärä oli vähentynyt 62 ”sieluun”. Kukahan oli konferenssin Tšitšikov?

Avajaispuhe yliopiston johdon ja Jekaterinburgin kulttuurihallinnon taholta oli konkreettinen sukelus neuvostohenkiseen muokaelmaan aluemarkkinoinnista, jossa julistettiin niin Jekaterinburgin erinomaisuutta konferenssin pitopaikkana kuin myös yliopiston menestystä Putinin ajan kansallisissa koulutusprojekteissa ja niiden toteutuksessa. Yliopiston rehtori Vladimir Tretjakov puolestaan näpäytti kansainvälistä yleisöä mainitsemalla, että ”tulette näkemään

opiskelijoidemme kyvyn laittaa teille hanttiin”. Konferenssin otsikossakin ilmenevä kulttuuristen identiteettien rajanylitysten teema tuntui jotenkin etäiseltä tällaiseen johdantoon nähden, mutta kuulunee ilmeisemmin nykyvenäläisten korkeakoulujen muutokseen niiden yrittäessä löytää paikkaansa globaaleilla koulutusmarkkinoilla. Ja tähän ei suinkaan ole yksin venäläinen ilmiö, vaan kouriintuntuvan globaalia, yliopistojen roolia, identiteettiä ja autonomiaa koettelevaa arkipäivää.

Venäläisen akateemisen tradition kansallisuus-kansainvälisyys-jännite tarjosi konferenssin kahtena ensimmäisenä päivänä hienoja esitelmiä. Pietarin riipumattoman sosiaalitieteiden tutkimusinstituutin johtaja Viktor Voronkov loi kiehtovan katsauksen *homo sovjeticukseen* venäläisen yhteiskunnan ja kulttuurin lähihistoriallisiin sosiaalisiin tiloihin (julkinen, puolijulkinen ja yksityinen) paikantuvana ilmiönä, josta yhteydet nykyhetkeen olivat selkeät. Neuvostoaikaan kytkeytyvä olemisen vieraus omassa ”sosiokulttuurisessa kodissa” ilmeni omanlaisenaan hybridisaationa, jonka vahvoja heijastumia voi nähdä nyky-Venäjällä. Sangen emotionaalinen vastaisku Voronkovin esitelmään saatiin kuulla Nižne Tagilskin sosiaali-pedagogisen akatemian Sergei Belousovin esitelmästä, jossa niin Voronkovin esittämä kriittinen näkökulma kuin myös Venäjää koskevat huolestuttavat sosioekonomiset indikaattorit saivat viime vuosina jo tutuiksi tulleita selitysmalleja: Sorosin ynnä muiden liberaalien rahoittamat venäläistä koulutusta koskevat satsaukset ovat tietoinen salaliitto venäläistä nuorisoa vastaan, sillä nämä ilmiöt muuttavat venäläisiä (juurettomiksi) kosmopoliiteiksi ja vieraannuttavat heitä rakkaudesta Isänmaahan. Tähän liittyen Belousov määritteli

myös Bolognan prosessin osaksi systemaattista pyrkimystä ryöstöviljellä ja tuhota Venäjä. Kuten oli odotettavissa, Voronkovin leiri ei tällaisia tulkintoja niellyt ja esitelmää seurannut pietarilaiskollega totesikin ironisesti, että valitettavasti hän aikoo puhua hieman toisessa rekisterissä kuin herra Belousov. Mikä sitten lie neekin ollut Belousovin agenda, ajatuksineen hän jäi yksin, mutta ainakin hän toi vastapoolin edustamaa konkretiaa konferenssin taide- ja kulttuurikosmopoliittiseen kehukseen.

Isäntäyliopiston vahva ote media- ja kulttuurintutkimuksessa tuli hienosti esille muutamissa konferenssiesitelmissä. Näistä mainittakoon Jelena Golovnevan esitelmä poliittisista rituaaleista etnisen identiteetin muodostumisessa, Margarita Gudovan esitelmä muoti- ja naistenlehtien kronotoopeista sekä Sergei Kropotovin esitelmä migraation kulttuurisista ja kommunikatiivisista haasteista Lacanin teorian valossa. Suomalaisedustajien esitelmät otettiin vastaan positiivisesti kysymysten kera. Jussi Lassilan esitelmä Naši-nuorisojärjestön ”kulttuurisesta tuotannosta” herätti varovaista kiinnostusta, joskin aihe konferenssin kehukseen nähden oli liian etäinen ja poliittisesti ehkä turhan ajankohtainen. Elina Viljasen esitelmä sai vasta-kaikua taiteen historian tutkijoilta sekä konferenssin taiteilijoilta erityisesti modernismin käsitteen saralla. Esitelmä käsitteli kansallisen identiteetin rakentamista ja monikulttuurisuuden manifestatioita Neuvostoliiton musiikin estetiikassa tuoden esille erityisesti Stalinin ajan musiikkikirjoituksen eri tasoja. Leo Granbergin esitelmä herätti yleisössä kiinnostusta omaperäisellä kysymyksenasettelullaan, jossa alkuperäiskansojen suojelemisen rinnalle nostettiin Jakutian karja lajinsa ainutlaatuisena edustajana. Esitelmissään monitieteistä tutkimusprojektiä,

jossa Jakutian karja tuotiin esille taiteen keinoin, hän nosti hienosti esille ankarissa olosuhteissa toimivan alkuperäiskulttuurin identiteetin ja koko olemassaolon kysymykset.

Konferenssissa esiteltyjen taiteilijoiden työt keskittyivät vähemmistökuulttuurien elämän kuvaamiseen globalisoituvassa maailmassa. Monet ulkomaiset, eritoten amerikkalaiset, taiteilijat olivat matkustelleet etsimässä joko omia kaukaisia kansallisia juuriaan tai kartoittamassa heille täysin tuntemattoman yhteisön elämää. Monet kokivat itsensä muutoksen silminnäkijöiksi ja pyrkivät käsitteellistämään kokemaansa taiteen keinoin. Tässä kiteytyi myös osaltaan taiteen ja tieteen kohtaamattomuus, sillä puheenvuoroissa korostuivat *multi-, trans-, super-* ja *inter-*alkuiset sanat jo siinä määrin, että lopputulos kuulosti tahtomattaankin huvittavalta. ”Elämme supermodernissa ajassa, jossa kaikki muuttuu eikä mikään ole sitä, miltä se näyttää”, julisti nuori newyorkilainen taiteilija ja kuraattori Lee Wells, joka oli yksi web-taidekommuuni *PerpetualArtMachine.com*:in pääsuunnittelijoista ideanaan moniulotteinen maailma vailla rajoja. Sen sijaan paikallisen taiteilijan Kirill Preobratševskin asunnossaan järjestämä minimalistista tietokonegrafiikkaa uuvuttavaan neuvostojargoniin yhdistelevä performanssi *Brežnevin hautajaiset* herätti katsojissa hilpeyttä, mutta oli myös aidosti kiehtova: Aptart, eli 1970-luvun kotitaide-näyttelyt ovat jälleen muodissa Venäjän suurkaupungeissa.

Kenties onnistunein taiteen ja tieteen kohtaaminen tuli esille konferenssin taiteosuuden pääpuhujan, saksalaisen kirjailija-dramaturgin sekä Berliinin performanssi- ja visuaalisen taiteen keskuksen perustajan ja johtajan Michael Haerdtlerin esitelmässä. Hän analysoi lennokkaassa puheessaan moder-

nismia ja sen jatkuvaa vaikutusta liikkeessä olevaan maailmaan ja identiteettien muodostumiseen. Keskeiseksi käsitteeksi tässä muodostumisessa nousee verkostoituminen, jolla hän viittasi neurotieteilijä Wolf Singerin analyyseihin aivojen toiminnasta. Luonto ei kehity hierarkkisesti ylhäältä alas, vaan verkostoitumalla. Haerdtter päätti puheensa pohdiskelun neurobiologisen näkökulman mielekkyydestä: ihmisen autonomia ja rationaalisuus näyttävät tällöin heikkona rakennelmana. Esitelmä sisälsi eettisen kannanoton modernin ajan ihmisyden hitaasta heräämisestä omaan antroposentriseen roolinsa ”luonnon ylivertaisena hallitsijana”. Kääntyminen neurotieteen ja biologian puoleen on näkynyt viime vuodet myös taiteessa – avantgardistisimpana esimerkkinä korvan kasvattaminen käsivarteen geeniteknologian avulla. Ilmiö on rinnasteinen 1900-luvun modernismille, joka ammensi käsitteistöään ja logiikkaansa luonnontieteistä. Haerdtlerin modernismin jatkuvuuden puolustus on siis oikeutettua, mikäli se tarkoittaa nimenomaan humanististen ja luonnontieteiden tihenevää vuorovaikutusta ja käsitteiden vaihtoa.

Jekaterinburgin kaupunki on sekin kiehtova sukellus venäläisen nykyisyyden historiaan ja euraasialaiseen tunnelmaan. Suomalainen seurueemme vieraili vastarakennetussa kirkossa tsaarin veren päällä, vaikuttavalla Afganistanin ja Tšetšnian sotien venäläisuhrien muistomerkillä, etsi turhaan turistikortteja trakto-

rin muotoisesta postitalosta sekä ihaili sushibaarien ikkunoista uutta, hieman utopistisen oloista arkkitehtuuria, joka seisoi rintarinnan konstruktivismiin, perinteisen neuvostoarkkitehtuurin ja vanhan Venjamin Metenkovin (1857–1933) aikaisen Jekaterinburgin kanssa. Suosittelemmekin pistäytymään kaupungin valokuvamuseossa, sillä turistinformaatiotoimistoa kaupungista ei vielä löydy. Eräs keskustan pääteistä on nimetty kaupungin entisen asukkaan Boris Jeltsinin mukaan, jonka toimesta Sverdlovsk muutettiin takaisin Jekaterinburgiksi vuonna 1991. ”Emme halua syyllistyä oman historiamme hävittämiseen, kuten bolševikit”, totesi yliopiston taidehistorian jatko-opiskelija Aleksandra Kleštšina kaupungin kiertoajelulla. Siksi meille kerrottiinkin anekdootti siitä, miksi Maksim Gorkin mukaan nimetyn Uralin valtionyliopiston edessä, vastapäätä Neuvostoliiton korkeelliseksi oopperalaboratorioksi nimitettyä oopperataloa, seisoo yhä tsaarinmurhan suunnitteluun osallistunut bolševikkipoliitikko Jakov Sverdlov (1885–1919). Hän on tähytysasennossa alempana kaupungintalon edessä pat-sastelevan Leninin suuntaan. Pari kilometriä katua ylempänä, teknisen yliopiston edustalla huutoasentoon valettu Kirov huikkaakin Sverdloville ”kysy Leniniltä mistä se on ostanut noin hienon takin!” Seuraava *In Transition* -konferenssi järjestetään Moskovassa.

**Elina Viljanen
Jussi Lassila**

Kolme idäntietäjää Philadelphiassa

Yhdysvaltojen suurin vuotuinen Venäjän ja Itä-Euroopan alueen tutkijoiden AAASS-järjestön (*American Association for the Advancement of Slavic Studies*)

konferenssi oli viime vuonna marraskuussa Philadelphiassa. Laaja tapahtuma on houkutellut vuosittain yli tuhat osallistujaa ja kymmeniä samanaikaisia pa-